

APHEZAC SOLDADO

Arnaud Abbadie*
Bayonne, imprimerie Lasserre
1890

Nortasun handiko gizona izan omen zen idazle bat hobeki ezagutzeagatik, eta gaiak duen gaurkotasunarengatik, iduritu zaigu, interesgarri izanen zela, gaur Euskaltzaindiaren liburutegian baizik aurkitu ahal izan ez dugun liburuxka honen berrargitaratzea Euskera agerkarian.

Deputatuec campoa hartu baino lehen, lege berri bat ekharri dute; aiticineco guciac baino tzarragoa; ez baita guti erraitea. Ecen gure buruzagi egon diren lau urthez, egin dute gisacoric!

Lege hori aspaldian aiphu cen; bainan hambat da, asco burutaric gaizki egina, nun ecin helduz egon baita luzaz bidean. Azkenecotz, horra nun bururatu den, nahiz gizon entzun guciac bere contra dituen.

Gauza irrigarria eta Frantcian baicic gerthatcen ez dena! Armadari doacon lege hori, egina izan da abocatu, medicu eta bertce gizon soldadogoaco gauzac ez dazkitzaten batzue; nahiz armadaco aicindarietatic gutiz gehienec, eta cerbeit dakiten guciac dioten legea guciz gaizki egina dela eta galcorra.

Ez da latina jakin behar ikhusteco, edo zoin gaucetan, jakintsunen erranetic behar duela joan chuchen ibili nahi duenac. Zapataintzan ikhasteco zapatainen ganat joaiten ohi dela, eta laborantzan ikhasteco, laborarien ganat.

Bainan badira gizonac, eta Frantzia orai halacoz bethea da uste baitute orotan jakintsun direla, dakitelacotz edo zoin gaucen gainean solas eta erasia luce

* Arnaud Abbadie (1843-1916), Nafarroa Behereko Bitiriñeko baserri batean sortu zen eta Baionan apeztu ondoan, Larresoroko seminarioan irakasle sartu, 1880ean. Gerxeago Larresoroko buruzagi ezarri zuten eta bururaino itzal handia izan zuen. Berak filosofia eta lurgintza erakasten zituela, euskara ere landu zuen ederki, bai *Eskualduna* astekarian, bai *Fedearen Propagazioneko* aldizkarian. Haren prediku bat ere argitaratu zuen *Hazparneko Kalbarioa* deitu liburuak, 1892an. Manex Hiriart-Urruty, Blaise Adéma eta Jean Barbier, besteak beste, izan zituen irakasle lagun. Jean Etxepare, Jean Saint-Pierre, Jules Moulier Oxobi, Laurent Apesteguy eta Jean Elissalde Zerbitzari belazako idazle bikainak, haren ikasle izan ziren. Ikus "Les meilleures pages de Mgr Saint-Pierre", 33. orr. eta "J. Etxepare mirikuaren idazlanak" I *Euskal Gaiak*, 177-181. orr.

egiten. Ahanzten zaiote anhitz mintzatzea ez dela bethi, ez eta ere ardura, chuchen mintzatzea.

Egia dena da, aiphu dugun legea holache egina izan baita. Ez citeken bertzela izan gauzac buru buztanca diren lekhuari, eta gerlaco ministro, erran nahi baita armada guciaren aiticindari den lekhuari ez jeneral omen handitaco zombait, bainan bai burdina urtzale bat. Nolaco buru, halaco solas, eta obra. Lege hori ez dut nolacoa den burutic buru ikhertu nahi. Hemen bilhatcen dugun gauza da, APHECEZ bezaimbatean cer dion.

Lege berri horrec badakarke beraz, heldu den urthetic goiti, aphez geiec beharko dutela bertce guciac bezala, eta heiekin batean soldadogoa egin; bai eta ere Aphecec, zoinec beren adinaren arabera. Bizkitartean legeac ez ditu aphezgeiac soldado igortcen, bertceac bezala, hirur urthez. Legeegileec ikhusi dukete, nahiz ciren lausoac, baldin hirur urthez baztertuac balira apheztasunera heltceco jakin behar dituzten gaucetariac, guciac ikhasiac gogotic gal litzazketela, eta anhitcec gal lezaketela berriz hasteco gogoac; bertce alde batetariac, jakinez aiticinetic cer behar zacoten bidean gerthatu, gutiac litezkela apheztasunerat buruz abia, edo batere ez, eta horrela laster agortua litekela aphecen jingia, eta galdua erlijionea.

Horra certaco urthe batentzat bakharric dituzten aphezgeiac soldado galdatcen. Ez uste ukhan bizkitartean erlijioneari calte egin beldurrez dutela gauza hola moldatu. Lege horren egileec, oroc dakitena da, eta berec ecin dezakete ukha, hain da gauza ageria, erlijionearen gal araztea baicic ez dute gogoan.

Eta bertce asco burutaric dituen estacuruen gatic ekharri badute halere legea, erlijioneari calte egiteco guticiac ditu aiticina joan araci, Frantciari berari calte handiagoa eginen bacioten ere.

Hain da gauza hori egia, nun deputatuec legean eman baitzuten aphezgeiac, bertceac bezala, soldado egonen cirela hirur urthe osoac. Senaturrec dute hautsi alde hortaric deputatuec egin legea eta urthe bakhar batetara ekharri aphezgeien soldadogoa: ez erlijionearen amodioz, bainan bai jendea sobera icituco zutela beldurrez.

Izan ere da aharra bat gauza horren gainetic, gure lege-egile zaharren eta gazteen artean. Zombait egunez legea lurrean egon da galtcecotan, Elizaren etsaiez campo, nehorc ez baitcion dolu handiric egiten.

Bainan gobernamentuco gizonec, nola baitira erlijionearen etsaietariac, eraiki izan dute, eta heiec galdaturic, deputatuec onhartu ukhan dute den bezala, nahiz ez citzacoten erlijionearentzat aski caltecorra: "Baldin ez badugu aldi huntaric hiltcen ahal, eman dezogun bederen burutic behera casca bat" dute egin beren baithan. Eta horra nola ekharria izan den legea; ahala duketen bezain sarri gaichtoago bat eginen dute. Oraicoan ecinac begiratu ditu tzarragoaren egitetic.

Lege horren arabera, aphezgeiac urthe bat soldado egon ondoan itzulico ahal dira, baldin badute gogoa, Semenariorat ikhastecoen ikhastera. Bainan hogoi eta bortz urtheac bethe gabetari ez badira Ordena Sainduetan sarthuac, lege berac berriz hatcemaiten ditu eta beharco dituzte berehala gibelera utci soldadogoaco bi urtheac egin.

Ordenetan sarthuac badira ez dukete bi urthe horien egiteric, bainan apheztu eta ere beharco dituzte egin, bertceec bezala, zoin bere aldian, hogoi eta zortci egunac; eta hori berrogoi eta bortz urtheac bethe artean.

Egia da gerla denboran, lege horren arabera, aphezgeiac eta aphezac, colpatuen altchatcen eta erien arthatcen ar aracico dituztela, bainan gerlaco ministroari bertzela iduri bazaio, egin dezake heietaz nahi duena.

Eta egiazki erien arthaceco baicic ez badira, certaco bada urthe bat osoa ar arazten dituzte harmen erabiltcen ikhasten?

Den bezala lege horren ezagutceco behar da oraino buruan hartu bertce gauza bat.

Apheztu ondoan norbeit ez bada erretor edo bicari icendatua, hura legeac deithuco du lehenago egin ez dituen bi urtheen, soldado bezala, egitera. Horrela escola egiten ari diren aphezac, misionestac, comentuetacoac, bortchatuac izanen dira, apheztu ondoan, bi urtherentzat soldado joaitera. Horra bada nolacoa den lege berria, dituen alderdi gaichtoac batere emendatu ez eta alderdi onac batere gorde gabetari; horra ere norc eta cer chedetan ekharria izan den. Ez da asmu handi bat behar ikhusteco deus guti daucala onic; halere bilhatuco dugu elgarrekin cer begiz behar duen giristino batec ikhusi lege hori, eta cer dioten zor heldu diren botz-emaiteetan, lege horren aldeco gucier.

Legearen aldecoec diote:

“Aphezac soldado; certaco ez? Bertceac ere hala dira.”

Bai bertce guciac soldado behar dira, lege berriaren arabera; eta damu han-diric hori! Ageri den gauza da soldadoac behar direla. Heier diotegu zor barneco eta campoco bakea. Bainan gazteria gucia soldado izan dadin cer langaltceac, cer diru-chahutceac, eta heietari anhitcentzat, cer ondorio makhurrac! Halere, bertceac soldado direlacotz, aphezec ere behar othe dute soldado izan? Nic diot, ez. Eta huna certaco: “Aphezac aphez baitira eta bertzeac ez.”

“Cer egiten du horrec? Aphezac ez othe dira gizon, bertceac bezala? Ez othe dute heiec ere beren sor-lekhua maithatu behar eta ordua denean lagundu?”

Erran gabe doa aphezec, bertce gizonec bezala, beren sor-lekhuari zor diotela amodioa, eta laguntza. Bainan bada hortaraco bide bat baino gehiago. Aithor dut soldadogoa heietari bat dela. Ez ordean bakharra. Aphezac bere sor-lekhuari amodio hori eracusten dio eta laguntza hori emaiten erlijionea begi-

ratuz, maitha araciz, zoina gabe gizon bilkura batentzat, populu batentzat ez baita bake onic ez iraupenic.

“Bainan legeac ekhartcen du aphezac soldado izan diten. Eta nor bederac bere herrico legea behar du begiratu.”

Nolacoa den! Bada lege eta lege, nola baita solas eta solas, egitate eta egitate. Erran nahi baita, gauza horietan gucietan badirela chuchenac eta makhurac, onac eta tzarrac. Bertce alde oroc dakitena da legeac ez duela manatecco ez debecatcecco escuric, ez zaiola beraz deusic zor, ez dela egiatzki legea, nun ez den zucena eta ongirat deramana.

“Ez othe da hemen aiphu dugun legea zucena eta behar bezalacoa?”

Galde horri ihardetsi gabetarik behar da orhoitu badirela legeac Jaincoac ekharriac eta legeac gizonac ekharriac. Nehorc ukha ez dezakena da Jaincoac debecatzen dituen gauzac ez ditzazkela gizonac mana, ez eta Jaincoac manatzen dituenac gizonac debeca. Hori ceren den Jaincoa ooren nausia eta gucziz zucena, gizona aldiz osoki Jaincoaren escucoa eta berenaz bide chuchenetic errechki ceihartcen dena, bai argia duelacotz escas, bai nahia makhur.

“Aithor ditut horiec oro. Bainan ez zaut iduri aphecen soldadogoaco lege hunec Jaincoaren legea hausten duela.”

Baditeke ez zauzun iduri. Beha ezazu hobeki, eta orai iduri ez zauzun bezala direla gauzac ikhusico duzu.

Ez othe da Jaincoac berac fincatua lur huntan gure erlijione Saindua? Ez othe du nahi Jaincoac erlijione horrec iraun dezan, gizonac diraueno? Norc ez du ikhusten orai, erlijioneac ez dezakela iraun, nun ez den aphezic? Aphezac direnaz geroz Jaincoac berac erlijionearen eracastle eta begirale eman dituenac? Eta nola erlijionea argi bezala indar baita, bai behar ere, norc ez daki aphecec dutela bakharric erlijioneac dakharzcan indarren eta lokharrien eratchikitcecco ahala?

Aphecec gabe beraz ez da erlijioneric, eta Jaincoac nahi du izan dadin erlijionea. Beraz, aphecen gal araztera edo heien zucenen ttipitcera doan lege bat, ageri da Jaincoaren nahiaren haustera doala, ordu beretic zucen gabea dela, eta halaco legeac gure ganic deusen ardiesteco escuric ez duela.

“Ecin ukha ditezken solasac dira horiec; edo behar da ukhatu Jaincoa eta harec eman erlijionea. Bainan aphezac soldado nahi dituen legea erlijionearen galgarri othe da?”

Bai, ene adiskidea, eta ez guti. Har dezagun lehenic lege hori aphecer buruz; aphezgeiac aiphatuco ditugu beren aldian. Zaharrac aiticnean! zucen da. Aithortuco derautazu Elizari dagola erraitea cer den harentzat on eta cer galcor. Hortacotz badu, bere aiticindarien zuhurtciac campo, Izpiritua Sainduaren argia. Huna bada nun Elizac debecatcen dioten aphecer gerlan artea, odolaren ichur-

tea. Gerthatu direnean aphez buru beroac debecu hori ahantciric gerlan ari izan direnac, gaztiguz, gabetuac izan dira dembora batentzat meza sailduaz eta aphezatasuneco bertce ahalez. Eta norbeitec gerlan odola ichuri ondoan, nahi badu, gerthatcen den bezala, aphez bilhacatu, harec behar du hortacotz Aita Sainduaren ganic baimen bereci bat ardietsi.

Hambat du Elizac higuin odola! Haren aphecec ez dute bertce odolice ichuri behar ecen ez Salbazalearena aldarean, eta hura, gizon gucien, bai adiskideen bai etsaien, bai bicien bai hilen onetan! Beraz ez diteke ukha aphezac soldado nahi dituen legeac Elizaren legea, Jaincoaren legea, ecen batetara doa, hausten duela erdiz erdi.

“Zaude emeki! Jauci bat egiten duzula iduri zaut hor.”

Ez agian! Jaucia laburtua dut. Eta hemen laburric ere ez nuke egin nahi. Ecen ene chedea da ez zure hatcemaitea, bainan bai argitcea: Dugun beraz ikhus, nun nitzauzun lasterregi abiatu, eta certan dudan, zure ustez, jauci egin.

“Huna: Aphecer Elizac debecatcen diotena da, ez soldadogoa, bainan bai gerla. Eta lege berri hunec, berac dionaren arabera, ez ditu aphezac gerlarat joan araci nahi. Eri arthatceco ditezke han, behar orduan. Ez du bada lege hunec hausten bertcea.”

Ederki mintzo cira, eta hitcez bederen gauzac hola direla aithor dut. Bainan hitza sinhetsi behar othe da, obrac bertzelaco direnean? Dio lege berriac, aphezec ez duketela gerlan artceric. Hori hola bada, certaco behar dute gerlan ikhasi, certaco behar dira soldado ibili, harmac escuetan? Edo legeac ez dio egia, aphezac ez direla gerlan arico erranez, edo zorokeria handi bat egiten du, gerlan ari behar ez direnac harmen erabiltcen ikhastera bortchatuz.

Bakhotchac errechki ikhusten du bi gauza horiec zoin guti doatcin elgarrekin, eta erranac aski dira, eracusteco lege berria zucenic ez itchuracic gabea dela aphecez bezaimbatean, Elizaren legeac eta zucenic hasuten dituela.

“Gauzac hola direnaz geroz, aithor dut, aphecer buruz, lege berri horrec hausten duela Elizaren legea, giristino batec ecin dezakela beraz onhar. Bainan aphezgeiac bederen ez ditu estaltcen Elizaren lege horrec, eta aphezgeia soldado igorritz ez du lege berriac nehoren zucenic hausten.”

Goacen emeki, elgar adituz; ez dezagun aldian sobera pusca handia har; ecin gindezake irets.

Lehembizicoric gerlan artcea aphecer debecatcen dioten legea hedatcen da Ordena Sainduetan diren aphezgeietaradino. Beraz hauc ere ecin ditzazke zucenez hatceman lege berri horrec. Goragoco lege batec debecatcen diotenz geroz Ordenetan direner gerla, nehore ez du heien soldado igortceco escuric. Gauza horri buruz, aphecen herrunean dira Ordena Sainduetan sartuac diren guciac.

“Mintza beraz bertceez. Heiec ditu ere legeac, urthe batentzat, soldado igortcen. Hortan bederen ez deia lege berria bere zucen osoan? Iduri zaut nombeit finca ordu duela!”

Bai mintza giten Ordenetan ez diren aphezgei gazteez. Bainan ez ahantz orai artean eracutsi duguna. Nola aiphu dugun legea zucenez campo den, bai aphecen, bai Ordenetan diren aphezgeien eretcean, hausten duelacotz Elizaren lege bat eta Jaincoac oso nahi duen erlijioneari calte handia egiten, aphezac beren egimbideetaric makhurtuz arimen gaitcetan.

Orai, nahiz gauza errech litzaukedan, ez dut bilhatuco lege hori ez denez urrunago hedatcen; aphezgei guciac ez dituen ez estaltcen. Ez dut bilhatu nahi ere soldadoen artean denez aphecen lekhu; aphec badoacotenez soldadoen bici moldea. Ez dugu horren jakitearen beharric ikhusteco osoki gaichtoa dela eta zucen gabea, aphezgei gazteac berac soldado igortcen dituen legea.

Erran dugun bezala, aphecic gabe ez bada erlijioneric, ez da gutiago egia, aphezgeiic gabe ecin ditekela luzaz izan aphezic. Bide lucea da apheztasunera deramana. Chede hartarat buruz ari denac behar ditu bildu, emeki emeki, harec galdatcen dituen argiac, eta hartu hari doazcon ara edo egitate onac.

Cerc ere bada trabatcen baititu aphezgeiac beren bidean, edo bide hartaric baititu bazter arazten, harec, izari berean calte egiten dio erlijioneari, gerocotzat aphecez gabetuz.

Norc dezake orai ukha aphezgeiac soldado nahi dituen legeac, trabatcen dituela oro beren bidean, anhitzac behin hartu bidetic bethicotz makhur aracico dituela, eta harec gibelatua gatic burura heltcen direnetaric anhitcer ere calte bat ez ttipia eginen diotela.

“Barkha! Ez zaut eni holacoric iduri. Nola bada hori?”

Diot lehenic, anhitz aphezgeiic soldadogoan galduco dutela aphezteco go-goa. Ecen ez dute soldadoen artean ardurenic ikhusico eta adituco heien beren chedetic makhur arazteco denic baicic. Ez dut belztu ez mendratu nahi nic Frantses soldadoa. Bainan oroc dakitena da baldin eta badu bertce alderdi eder asco, erlijione guti duela eta, guciz direnean elgarretara bilduac, handia dela haren solasen eta egitateen lizuntasuna. Galda soldado ibili direner.

Duela zombeit egun deputatu batec, bere lagun gucien aiticinean, erraiten zuen goraki, Frantses soldadoac ecin dezakela khurutcearen seinhalea edo ot-hoitza bat egin bere lagun jakinera, nun ez den berehala irri eta trufaz gaindica ithoa, eta anhitcetan bertzela gaizki erabilia. Deputatu harec gizon gazte bat aiphatcen zuen horrelaco egitateen ondorioz burua osoki galdu zuena! Ichiltcen niz hortan, ahalge nizalacotz Frantses soldado maitea hortaratua dela erraiteaz, eta bihotzac sobera min egiten baitaut orhoituz gure gazteria guciac, hemendic goiti, hirur urthe beharco dituela escola galgarri hortan ereman.

Gehiago jakin nahi duenac galda dezotela soldado izan direner: ikhusico du nic diotana gauza gutia dela egiaren aldean. Nola iraun erlijioneco urhastetan haimbertce trufaren erdian, nola egon garbi halaco ahapaldi eta egitate cikhinen artean! Apezgeiac, bertceac bezala, gazte dira, eta gaizkirat suhar. Ageri da beraz anhitcec ez luketela aiphatu traba horier ihardokitceco indarric, orhoituz bereciki gaichtoec, ceren diren aphezgei, heien galtcecotan ahal guciac eginen dituztela.

“Baditeke hori. Bainan ez zaut iduri erlijionearentzat calte handi bat litekela. Zombeit galtcen badira, irauten dutenac hobeac ditezke eta azcarra-goa beren hatcean.”

Bi edo hirur gauza badauzca zure solas horrec.

Lehenic anhitz aphezgeiec soldadogoan aphezteco gogoa galduco dutela. Aithor hori orhoit atchikico dut; ez ahantz zuc ere.

Bigarrenecoric zombeit galduric ere, ez ditekela erlijionearentzat damu handi bat, eta azkenecotz soldadogoatic semenariorat itzultcen direnac azcarrago ditezkel. Ez cira bakharra solas horren errailea, eta zuc bezala dauca-tenetic anhitcec diote lege horrec ongi handia eginen diola erlijioneari, garbituco duela aphecen casta, hari esker balio guticoac bazterrerat emanac izanen direla, eta bertceac ongian fincatuac. Eskerrac eman behar gindiozkite, heien arabera, ceren egin deraucuten lege miragarri hori. Ez dakit alegiaz mintzo direnez ala cinez. Nic diotana da badauzkela ichilic, ez badute deus hoberic erraiteco.

Cer erran cindezakete artzain batez, zoinac bere arthaldea utz bailezake, edo ere berac ereman bazca tzar batzuen erdira, diolaric: “Ardi mendreac lehertuco zauzkit, bainan zailagoac azcartuco dira, eta, ororen buru, irabacitan niteke.” Ihardets cindezacote: “Zozo handia! Bai tcharrac lehertuco zauzkit, bainan ere onac tchartuco, eta hola joanez, laster, arthaldearen orde geldituco zauc bakharric hire zakhurra.”

Barkha artzain eta laborari maiteac! Badakit ez dela zuen artean nic aiphatu dudanaren parecoric, eta zombeit dembora huntan labor badituzue mozkinac, ez dela hori gerthatcen zuec alhagia onac bilhatu faltaz.

Haurrac eta jende gazteac, bildots eta ardien pareco dira: guciac mimbera eta ongi begiratuac ez badira, laster galduac.

Ur tzarren edateac, belhar gaichtoen jastatceac, ez diote azcarrener ere calteric baicic egiten.

Badakizue hori, aita amac, zuen haurrez bezaimbatean, eta horra ceren gatic daucazuen begia erne heien gainean. Norc sinhets aracico derautzuete, heietaric bat edo bertcea galduric ere, ez dela calte bat hain handia? Norc sinhets aracico derautzuete, on badira, hobeago bilhacatuco direla gaichtoen artean ibiliz, gaizkia ikhusiz eta adituz?

Bada adin bat nun nor bedera ez baititeke gaizkitic begira hartaric urrun egonez baicic, eta osoki lerratcen ez direnen beren baithan gaizkiaren luzaz ikhusteac uzten ohi ditu haci galgarri batzu.

Horra certaco Elizac, bere haur bereciki maiteac, aphezgeiac, begiratcen dituen luzaz ikhugarrri eta solas galgarrietaric urrun. Horra certaco aphezgeien soldadogoaco legeaz bezaimbatean aphezpicuec eta Aita Sainduac berac goraki dioten ez ditekela deus erlijionearentzat galgarriagoric. Lege hori aiphatua izan den lekhu gucietan Elizaco buruzagiec ahal guciac egin dituzte haren bazterrat eman arazteco.

Hori ceren ikhusten baitute aphezgeietaric anhitzac galduco direla soldadogoan eta semenariorat itzultcen direnec berec hartuco eta begiratuco dituztela, osoki gaizkiradino heldu gabetaric, asco ara eta egitate aphezari joan ez zazconac. Nahiago dut nic sinhetsi heien errana, ecen ez eta certaz mintzo diren jakin gabetaric, bethi ez dakitena dariotenen solasac.

“Nic ere bai. Iduri zaut aphecen soldadogoaco legeari ikhertu dazcogula alderdi guciac. Hatceman diogu tzarra frango, onic batere ez. Othe du oraino bertce erraitecoric? Ecen on da oroc jakin dezaten zoin den galgarria, merezi duen bezala dezaten gatic oroc higuin.”

Bai bada azken hitz bat bertceen gainera athera nahi duena. Erran dezagun laburzki. Jadanic sobera luze joanac gira.

Lege horrec ez ditu bakharric aphezgeietaric anhitzac galduco eta bertce asco macaturic eta gutiago edo gehiago thonaturic utcico, bainan aphezgeien ithurriaren beraren agortcera doa, irauten duen ber, eta erlijionearen osoki galtcera. Ecen nor oldartuco da bere haurraren emaitera aphezteco urhatsean, dakielaric aiticnetic soldado joan beharco duela.

“Cer bada? Erran nahi duzuia soldadogoaren beldurrez aphez arazten dituztela ethecoec beren haurrac, eta beldur horrec deramatcila haurrac berac semenarioetarat?”

Nic ez dut holacoric erraiten, bainan zuri nauzun erran araci nahi anhitceci dioten zorokeria hori. Legearen alde erran citezken guciac sudurrera eman dauzkidatzu orai artean; ez nuken nahi estacuru hau ahantz cindezan, zuri ihardestearekin batean argi ditzadan gatic bertce anhitz.

Diotenec aphezgeiac soldadogoaren beldurrez doatcila semenarioetarat, ez dakite cer derasaten: ez dakite zoin den dorphea eta lucea semenarioeco bicia. Nehorc ez lezake han bururadino iraun baldin ez balu soldadogoaren beldurrac bertzalaco estecaric. Sinhesten ez duena jin dadila jastatcera. Certaco dira hain gutiac heldu? Bertce alde, soldadogoari ihes egiteco badira bide errechagoac. Itsasoa bethi zabalic dago. Ez diot bertce arraposturic eman nahi itchuraric ez duen solas bati. Ethecoecz bezainbatean, huma nola lege berriac gibelatuco dituen beren haurren aphezteco bidean ezartcetic edo ere laguntcetic, berec gal-

datcen dutelari: Lanac ditu haur baten aphezteac; hamalau edo hamabortz urte-
hez escoletan haren atchikitceac. Miragarri zauzkit, bereciki oraico denbora
chuhurrean, lan horri lotceko barnea duten aita ama giristinoac.

Bainan berenaz gauza hain neke bada, cer diteke lege berri hunen ondotic?
Huni esker beldur handi icaiteco da gizon gazteac, bere escoletaric hiruretaric
biac egin ondoan, gal dezan, soldadogoan, aphezteco gogoa, ukho egin dezan
bere chedeari, eta horrela galduac izan diten etchecoentzat ordu arteco nekeac
eta diru chahutceac.

Gutiac ditezke beraz, anhitz gutiac, beren haurrac apheztera lagundu na-
hico dituzten burhasoac, eta jadanic sobera baicic gutitua ez den aphecen hacia
gutituco da oraino.

Bazakiten ongi hori legearen egileec, eta zakitelakotz egin dute; heien che-
dea baita erlijionearen gal araztea. Guc ere badakigu orai nolacoa den; eta ba-
dakigu giristino batec nehola ere ecin dezoketela lege horren aldecoer escuric
eman; giristinoec beren indar guciac behar dituztela bildu lege galgarri horren
hausteco, eta ez dutela epheric hartu behar nun ez duten lurrerat aurdiki.